

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

ตลาดมรรคผลนิพพาน

เขานิมนต์เราไปเขาวงพระจันทร์ เราจะไปอะไร เขาขอร้องให้ไปก็เลยไป เจ้าของห้างขายยาเศรษฐกิจใหญ่ในกรุงเทพฯ เราก็ไม่เคยไปเหยียบบ้านเขาเลย เขานิมนต์เราก็ไม่เคยไป เพราะเราคบคนไม่ได้คบเพื่อเงินนี้ คบเพื่อธรรม เป็นแบบโลก ๆ อู้อยู่ ได้โยมอุปถัมภ์จากใหญ่โต ห้างขายยาใหญ่ เราไม่เคยสนใจแหละเรื่องอุปถัมภ์อุปถัมภ์เราไม่เคยมีในใจนอกจากธรรม นี่เขาพาไป มีแต่คนแก่ ๆ อายุ ๕๐ - ๖๐ ผู้หญิงที่ไปนั้นนะ ผู้ชายมีแต่เพียงคนขับรถคนเดียวเท่านั้น ผู้ชายมี ๒ คน รถโฟล์ก นอกนั้นมีแต่ผู้หญิง ผู้หญิงมีแต่แบบนั้นแหละ อย่างน้อยอายุ ๕๐ ขึ้นไป ฉันทิ้งมันแล้วไปตั้ง ๓ ทูมกว่าแล้วจากกรุงเทพฯไป ไปถึงก็มีดีเขาจัดที่พักให้เราพักตามนั้นเลย วัดชายเขาวงพระจันทร์

พอตื่นเช้าเขาก็จัดอาหารมาให้ฉันแต่เช้าหน่อย เราก็หาอุบายถาม เรื่อยอาหารออกไป พอจัดอาหารเรียบร้อยแล้วก็ส่งออกไปให้เขา ว่าใครบ้างจะขึ้นเขาในวันนี้ คนนั้นฉันก็จะขึ้น คนนี้ฉันก็จะขึ้น มีแต่คนจะขึ้นทั้งหมด โอ๊ยตาย ไปกับพวกนี้ตายแล้วนี่ ๕ ชั่วโมงก็จะไม่ถึงเขา เขาก็ย้อนถามเรา แล้วท่านละขึ้นไหม โอ๊ย ต้องดูเหตุการณ์เสียก่อน เหตุการณ์ควรขึ้นก็ขึ้น ไม่ควรขึ้นก็ไม่ขึ้น ว่าอย่างนั้นเสีย พอเขารับประทานกัน เราก็ว่าจะไปเที่ยวดูวัดเสียก่อนยังไม่เห็นวัด เพราะมาตึก ออกจากนั้นก็สะพายย่าม นั้นเตรียมแล้วนะ เอาบาตรเอาอะไรเข้าไว้เรียบร้อยแล้วเดินลงไปไม่ให้เขาเห็น เขารับประทานกันอยู่จะไปคิดอะไร เดินลงโน้น ๆ แล้วขึ้นเลย

พอไปถึงตีนเขาจะขึ้น มีกุฏิพระอยู่นั้นองค์หนึ่งก็ไปสั่งกับพระไว้ หากว่าญาติโยมเขามาถามว่ามีพระขึ้นไปแล้วยัง ให้บอกเขาว่าขึ้นไปแล้ว จากนั้นก็ไปคนเดียว ๑ ชั่วโมงเป่งถึงสถานที่เลย ทหารไปชั่วโมงสิบห้านาทีเป็นอย่างเร็ว ชั่วโมงสามสิบนาทีพวกทหาร ไปพบทหารอยู่บนนั้น ประชาชนต้อง ๒ ชั่วโมง ๓ ชั่วโมง แต่เราไปชั่วโมงเดียว ไม่คุยกับใคร เพราะเราเคยกับเขามาพอแล้วจะไปดูอะไร ขึ้นภาวนา จิตไม่ออกจากตัว ขึ้นไปเรื่อยไม่เร็วไม่ช้าหากไม่เคยหยุดที่ไหน ขึ้นไปเรื่อยไม่เห็นเมื่อยเห็นเพลียอะไร ไปดูนาฬิกาเป่ง ๑ ชั่วโมง พอไปคนที่รักษารอยพระบาทอยู่ที่นั่น ลูกมาต้อนรับ จัดหาน้ำร้อนน้ำชา แต่ตาเขาจ้องเราจนผิดปกติ เราดูเขาเขาไม่รู้ นะ แต่เขาดูเรานี้รู้ชัดเจน มารยาทการดูมันต่างกัน ดูแต่เรา เรามองดูก็รู้เขาดูเรา หากว่าเป็นคนเป็นอย่างไรแบบโลกก็แสดงว่ามีพิรุณต่อกันแต่เราไม่สนใจ

เขากามอาจารย์มากับใคร ที่มาที่นี่มาคนเดียวเรบอก แล้วมีใครมาด้วย มี..อยู่กันข้างล่างโน้นเขาจะขึ้นมาทีหลัง มองดูแต่เรามองอยู่อย่างนั้น เราฉันทน้ำร้อนน้ำชาให้เขานิด ๆ หน่อย ๆ แล้ว เขาจ้องพอเสร็จแล้วขอดูลายมือ เราก็มองเข้าไป อ้อ ที่ดูหมายถึงนี่ที่ไม่ลืมนี่ชัดเจนจริง ๆ ก็คือว่าประโยคสำคัญก็คือ ท่านอาจารย์นี่ไม่มี มีเท่าไรหมดไม่มีการสั่งสม ถ้าเป็นน้ำในคลองก็ไม่มีแ่งเก็บน้ำ ไหลเตลิดเปิดเปิงหมดจึงไม่มี แต่ไม่จนว่าอย่างนั้นะแปลกอยู่ ไม่มีแต่ไม่จน นี่อันหนึ่ง อันหนึ่งเขาว่าปากเป็นพุทธรูป ตามหลักของเขาคือวาตะคำพูดสำคัญมาก อีกอันหนึ่งว่าท่านอาจารย์ไม่ใช่พระธรรมดา ผมก็แปลกใจ เอ๊ะ พระธรรมดาหมายถึงอะไร ผมไม่เคยถามนะ มีแต่เรื่องเขาพูดเองแล้วผมเฉยผมไม่สนใจถาม จำได้ ๓ ประโยค ประโยคสำคัญก็คือว่ามีเท่าไรเป็นหมด ว่าอย่างนี้...สำคัญ

ไม่ได้ประชุมมานานนะนี้ ผมถ้ำร้อน ๆ ก็ไม่ค่อยสบาย อยู่โดยลำพังเจ้าของก็ไม่สบาย กลางคืนนั่งภาวนาสบาย อยากลงไปเที่ยวที่ไหนก็ไปตามภาษา ถ้ามันร้อนในกุฎก็หนีไป เที่ยวที่ไหนก็ไปมันสบาย ไม่มีผู้มีคนมียุ่งมากวนไปไหนก็สะดวก นั่งที่ไหนก็สบายกลางคืนกลางวัน นี่ไม่ได้เอาความสะดวกสบายจากผู้ใดนะ ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากใครในหัวใจของเราเป็นอย่างนั้น แม้เจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่เคยสนใจคิดกับใครว่าจะมาช่วย ว่ากลัวตายนี่ไม่มี ไม่มีก็บอกว่าไม่มีจะว่าไง ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนกลัวมากกลัวตาย เจ็บไข้ได้ป่วยกลัวมาก

อย่างทุกวันนี้มันเปลี่ยนไปจากฝ่ามือเป็นหลังมือ ไม่เคยไปสนใจกับเรื่องเป็นเรื่องตาย สนใจแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่นทุกขเวทนาเป็นต้น มีหนักเบาเล็กน้อยเพียงไรจิตจะอยู่ที่นั่น กำหนดพิจารณาที่นั่น จะเป็นยังไงก็รู้ที่นั่น คำว่าตาย ๆ จะหนีจากจุดนั้นได้หรือ ความสลายจากกันเท่านั้นมันก็ตาย เพราะเห็นทุกตัวที่คอยเป็นเครื่องก่อกวนจิตใจให้กังวลเป็นทุกข์ นี่เราก็มองว่าเป็นผลของการปฏิบัติตนเองคือเป็นหลักธรรมชาติของจิตโดยที่เราไม่ต้องเสกสรรว่าไม่กลัว กล้าก็ไม่ได้กล้า เท่ากันไม่มีคำว่ากล้าไม่มีคำว่ากลัวในความรู้สึก มีอยู่โดยหลักธรรมชาติธรรมดา รู้ ๆ เวลาทุกขเวทนาเกิดขึ้นมากน้อยจิตจะปั๊บปั๊บเข้าทันที เข้าทำงาน จะให้ส่งไปโน้นไปนี้ โ๊ยโยไม่ไป จะส่งไปหาอะไร ส่งไปหาความช่วยเหลือหรือ จะเอาอะไรมาช่วยเรื่องเป็นเรื่องตาย ทุกข์ก็อยู่กับตัวเอง จะดับไปก็ดับที่นี่ จะตายก็ตายอยู่ที่นี่ ไม่ต้องหาอะไรมาช่วยก็ตาย

ใครจะมาช่วยได้ ถ้าช่วยกันได้แล้วโลกทั้งโลกนี้จะไม่มีความกลัว มันเป็นความแน่ใจเสียทุกอย่าง การพิจารณาในขณะที่มันเป็นมาก ๆ ว่าพิจารณาเพื่อจะแก้กิเลสอาสวะตัวไหนก็ไม่เห็นมีอีก แต่หากพิจารณาเหตุเหตุการณ์ในปัจจุบัน ทุกขเวทนาเกิดขึ้นมาก ๆ

มันบีบบังคับหัวใจ เหนื่อย เมื่อยเพื่อยลงไป ๆ อ่อนลงไป ๆ กำลังข้างนอกก็หมดไป ๆ เข้าไปรวมอยู่นั้น เมื่ออันนั้นอ่อนลงไปแล้วอันนี้ก็ไม่มีกำลังอะไร เหมือนท่อนไม้ท่อน ฟืน แต่ความรู้สึกยังมี เป็นแต่เพียงว่ากำลังที่ยกจะยกอะไรทำอะไรเหล่านี้มันก็ไม่ คิดว่าจะยกแล้ว คือมันอ่อนไปหมด ไม่อยากลุก ไม่อยากกระดุกกระดิก แต่จิตมัน ทำงานของมัน ทำโดยอัตโนมัติไม่ได้บังคับ ยิ่งทางนี้ทุกขเวทนาเร่งเท่าไรความรู้มันจะ เร่งให้ทัน คงเป็นอุปายวิธีรักษากันนั้นแหละ จะเรียกว่าธรรมโอสถ์ก็ถูก

เวลาทุกขเวทนาเกิดขึ้นมาก ๆ นี้จิตจะไม่แยบออกจากนั้นเลย เพราะฉะนั้นจึง ไม่ต้องการให้ใครไปกวน แม้แต่บทธรรณธรรม คติธรรมข้อใดที่จะเป็นการเตือนว่า ให้พิจารณาอันนี้ก็ยังได้บอกไว้ว่าอย่าไปเตือนนะ เราไม่ได้ประมาทธรรม แต่ที่กำหนดที่ พิจารณาที่ทำงานอยู่นั้นก็คือธรรมอยู่แล้วอย่างเต็มตัว ยิ่งเป็นธรรมที่เหมาะสมกับใน เวลานั้นด้วย เอาธรรมอื่นเข้าไปแทรกไปยุ่งทำไม ทำงานอยู่แล้วไม่ใช่เด็ก รื้ออยู่ทุกระยะ เพราะฉะนั้นเวลาเช่นนั้นจึงต้องการความสงบเบญจบที่สุดไม่ให้ใครมาเกี่ยวข้องเลย ให้ ทำหน้าที่ของตัวเองตามความจำเป็นในขณะนั้น เมื่อหมดความจำเป็นแล้วก็หมดปัญหา คำ ว่าหมดความจำเป็นก็คือมันตายก็หมดปัญหา มันหายก็หมดปัญหาหมดความจำเป็น

เราอยากให้หมู่เพื่อนได้รู้ได้เห็นธรรมของพระพุทธเจ้าที่ประกาศมาเป็น เวลานาน ตลาดแห่งมรรคผลนิพพานก็คือพุทธศาสนา หรือพุทธศาสนาตลาดแห่ง มรรคผลนิพพาน มรรคผลนิพพานที่จะเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยมรรค เมื่อสรุปความลง แล้วคือมรรค ๘ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो เจริญให้มากให้รอบตัว ถึงเวลาเจริญถึง เวลาพิจารณา ให้พิจารณาเต็มกำลังความสามารถ เช่นเดียวกับเราทำงานชิ้นอื่น ๆ สัมมาสมาธิก็เหมือนกัน สัมมาสติ ตั้งสติในการทำงาน คือควบคุมงานให้มีความสืบต่อกัน ด้วยความรู้ สัมมาสมาธิก็คือความสงบเย็น ไม่ส่งเพ่น ๆ ฟ่าน ๆ เกลไถลออกไปข้าง นอกไม่รู้ในรู้นี้ในเวลาที่ยังไม่จำเป็น

อันนี้มิได้ถ้าหากผู้ปฏิบัติ แต่คิดแล้วปัจจุบันนี้จะมีประมาณสัก ๕% ผู้ที่มีความรู้ ประเภทนั้น เมื่อเราไม่ไขว้สยเช่นนั้นเราก็ไม่สนใจ สงบก็ให้สงบลงไป ให้ตามรู้ตามเห็น จิตเจ้าของอยู่ คือจะปรุงเรื่องอะไรก็รู้ ถ้าสงบจริง ๆ แล้วมันก็ขาดไปเลย ความรู้เด่น ขาดจากความปรุงความแต่งทั้งหมด เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ เราจะทราบได้ชัดภายในใจ แต่อย่างไรก็ตามการฟังอย่าคาดอย่าหมายเวลากระทำ จำไว้เป็นคติเวลาเป็นขึ้นมามัน หากวังรับกันเองกับธรรมที่ท่านแสดงไว้แล้วทุกแห่งทุกมุม ไม่ให้ถือเป็นการมณไม่ให้เป็นสัญญา การประพฤติธรรมให้มันขาดจากกัน ความหมายว่าขาดจากกัน ๆ แต่การ กระทำเพื่อให้ขาดจากกันไม่มีมันก็ไม่ขาดจากกันจะว่าไป

หลักปัจจุบันการบังคับจิตใจด้วยสติ สกตลัดต้อนด้วยปัญญา นั้นชื่อว่าผู้รักษาตน ผู้ป้องกันตน ผู้บำรุงตน จะเป็นทางสมาธิ ทางปัญญา มีสติเป็นพื้นฐานสำคัญมากขาดสติไม่ได้ เรายกนิ้วเลยเที่ยวเรื่องคำว่าสติกับปัญญา กิเลสจะหมอบลงได้ก็เพราะอำนาจของสติ กิเลสจะขาดลงไปได้แต่ละชั้นละอันนี้ก็เพราะอำนาจของสติและปัญญานี้ได้เคยดำเนินมาอย่างนี้

พุทธศาสนาคือตลาดแห่งมรรคผลนิพพาน ตลาดมรรคผลนิพพานนี้เป็นมาเท่าไร ถ้านำอรรถอรรถหัตต์ โสตา สกิทาคา อนาคต อรหัตต์ ซึ่งออกจากพุทธศาสนา เป็นเครื่องผลิตให้เป็นมรรคผลนิพพานขึ้นมา ประกาศธรรมสอนโลกเป็นเวลานานเท่าไรแล้ว ผู้ที่ได้ซมสินค้าอันเลิศประเสริฐคือมรรคผลนิพพานนั้น ด้วยมรรคคือศีล สมาธิ ปัญญา นี้จะนานเท่าไร ตลาดของโลกเขาเขาก็ไม่ได้ขาดสินค้า ไม่ว่าตลาดประจำบ้าน ตลาดประจำตำบล ตลาดประจำอำเภอ ตลาดประจำจังหวัด จะมีที่ตลาดก็ตามสินค้าเคลื่อนไปหมดจนกระทั่งตลาดโลก เต็มไปด้วยสินค้าทำการซื้อขายกัน จะเอาเงินใส่ตู้รถไฟไปซื้อก็ไม่หมด เงินจะหมดเสียก่อน

ตลาดเขามีสิ่งที่เป็นพื้นฐานเป็นเครื่องใช้สำหรับคนจะได้ซมจะต้องการอะไรได้ทั้งนั้น เหตุใดพระพุทธศาสนาซึ่งออกมาจากพระพุทธเจ้าองค์บริสุทธิเต็มที่จะไม่มีอะไรเป็นเครื่องใช้จากพุทธศาสนาของตัวมีอย่างเหลือ นี้ละตลาดมรรคผลนิพพานคือพุทธศาสนา ที่จะผลิตมรรคผลนิพพานขึ้นมาก็คือมรรค ๘ คำว่าพุทธศาสนานั้นรวมหมดและย่นลงมาสู่มัชฌิมาปฏิปทาเครื่องดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพาน แล้วมรรคผลนิพพานจะไม่ปรากฏในตลาดแห่งพุทธศาสนาเพราะอำนาจแห่งมรรคจะไปปรากฏที่ไหน

เราสร้างขึ้นให้พอ สติปัญญาสร้างขึ้นให้พอ ทุ่มลงไปกำลัง เราใช้ในทางอื่นใช้มากแล้ว ความพากเพียรหรือการงานใด ๆ ก็ดีที่เราใช้กำลังวังชาทำงานนั้น ๆ มา เราได้ทุ่มเทลงไปหมดกำลังมากมาย สติปัญญาก็นำไปใช้หมดมากมาย เราจะนำมาใช้เพื่อความเพียรของเรา ทุ่มลงไปด้วยกำลังร่างกาย กำลังสติ กำลังปัญญา ศรัทธา ความเพียร ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ทำไมจะไม่ปรากฏมรรคผลนิพพานขึ้นในท่ามกลางแห่งตลาดคือพุทธศาสนา ด้วยอำนาจแห่งมรรคละ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ทำทนายโลกได้เลยและไม่ขาดสินค้า สมบูรณ์เต็มที่ เช่นเดียวกับตลาดของโลก ตลาดแห่งพุทธศาสนาสมบูรณ์ด้วยมรรคผลนิพพาน คือเต็มเม็ดเต็มหน่วย มีอยู่ทุกชั้นทุกภูมิในพุทธศาสนานี้ทั้งหมด โดยอาศัยมัชฌิมาปฏิปทาเป็นเครื่องผลิตขึ้นมา อันนี้เป็นหลักใหญ่ ถ้ามัชฌิมาไม่สมบูรณ์ผลก็ไม่สมบูรณ์ การที่จะทำให้มัชฌิมาปฏิปทาสมบูรณ์ก็มีความเพียรเป็นหลัก เพียรทั้งทางสติ ระลึกรู้ด้วยสติ เพียรทั้งด้านปัญญาพิจารณา เพียรทั้งจะทำจิตใจให้มีความสงบด้วยสติ สัมมาสติ คือ

ระลึกอยู่ในวงแห่งสังขาร ทานว่าสติ ระลึกไว้ในที่ ๔ สถาน กาย เวทนา จิต ธรรม ให้พากันหนักแน่นในธรรมเหล่านี้

อย่าไปคาดหวังสถานที่โน่นที่นี่เวลาให้เสียเวลาเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อันใดเลยแก่ผู้ปฏิบัติ และเสียเวลาไม่คุ้มค่างันกับเราตั้งใจตักต้อนมาประพฤติปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานด้วยนิยานิกรรมของพระพุทธเจ้า ถือเอาความตื่นเดามาทำลายความเพียรของตน มาทำลายกำลังใจ ความตื่นความเดาความคาดความหมาย เห็นจะเป็นอย่างนั้น เห็นจะเป็นอย่างนี้ เห็นจะเป็นอย่างนั้นเห็นจะเป็นอย่างนี้หลายครั้งหลายหนเข้าไปก็มรรคผลนิพพานเห็นจะไม่มี นั่นมันหลอกเข้ามาแล้วนะ เห็นจะมีเฉพาะสมัยโน้น เพราะสมัยโน้นคนเบาบางสักหน่อย สมัยนี้คนกิเลสหนาแน่นเป็นไปอย่างนั้น

ใครไม่แบกกิเลสมาเกิดมีเหอ จะหนาหรือบางก็เต็มหัวใจด้วยกัน ใครมีอะไรมาเป็นเครื่องวัดล่ะ ต่างคนต่างหากิเลสมาเกิด ถ้าไม่มีกิเลสแล้วจะเกิดขึ้นมาเป็นรูปเป็นกายเป็นหญิงเป็นชายเป็นสัตว์เป็นบุคคลไม่ได้ นี่เป็นข้อยืนยันว่าครั้งพุทธกาลบรรดาสาวกทั้งหลายนับแต่พระพุทธเจ้าลงไปท่านต้องมีกิเลส หรือว่าหาบกิเลสมาเกิดด้วยกัน คำว่ากิเลสมันเป็นเครื่องมิดมิดปิดตา ทำไมอยู่ในพระพุทธเจ้าพระสงฆ์สาวกแต่ก่อนที่ท่านยังไม่บรรลุนั้นไม่มีมิดมิดปิดตาล่ะ กิเลสเป็นเครื่องมิดมันต้องมี มีอยู่ในใจดวงใดต้องมี ถ้าว่าหนักหนา ลูบ ๆ คลำ ๆ ก็เพราะความไม่แน่นอน กิเลสมันปิดบังตาใจคือปัญญา ท่านทำไมท่านชำระได้ด้วยวิธีการใดจึงได้ชมมรรคผลนิพพานกลายเป็นตลาดแห่งมรรคผลนิพพานขึ้นมาในครั้งพุทธกาลมากมายก่ายกอง

ทุกวันนี้ตลาดนี้มีแต่ตลาดเปล่า ๆ เหอ ไม่มีสินค้าคือมรรคผลนิพพานเหอหรือเพราะเหตุไร การไม่มีนี้-ไม่มีเพราะสูญพันธุ์ไปเฉย ๆ หรือว่าไม่มีเพราะไม่มีผู้ปฏิบัติดำเนินตามพระพุทธเจ้า ให้ถูกต้องตามหลักที่ท่านสอนไว้ ก็ต้องมาลงข้อสุดท้ายนี้ ผู้ปฏิบัติย่อหย่อน ชอบแต่สนุกเอาเผากิน สมัยนี้เรียนลัด-ลัดเสียจนหาทางออกไม่ได้จะว่าไ้ ทางลัดใดจะเสมอเหมือนมัชฌิมาไม่มีแล้ว นี่คื้ทางลัดทางตรงแน่ต่อมรรคผลนิพพาน

เวลาพิจารณา-พิจารณาให้เข้าใจ อย่าไปสำคัญมั่นหมายว่าพิจารณาครั้งหนึ่งแล้วแล้ว ครั้งที่สองแล้วแล้ว พิจารณาจนเข้าใจไม่ว่าเรื่องอะไร หลายครั้งหลายหนมันเข้าใจเอง ไม่ใช่ว่าพิจารณาครั้งเดียวแล้วจะเข้าใจ ถ้าเข้าใจแล้วก็ไม่เป็นปัญหา แต่มีส่วนมากไม่เข้าใจ ต้องพิจารณาจนเข้าใจ ธรรมของพระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างนี้

ในตัวของเราก็เป็นตลาดแห่งมรรคผลนิพพานอยู่แล้ว ผลิตขึ้นมาสินค้าน่าอันล้ำค่า มรรคผลทั้งสี่โลกุตระนั้น นอกเหนือไปจากใจนี้ที่ไหน ไม่นอก ปิดกวดเช็ดถูชำระสะสางชะล้างภายในจิตใจของตนด้วยความเพียร มีสติปัญญาเป็นเครื่องมืออยู่โดย

สม่ำเสมอ ไม่ต้องวิตกวิจารณ์กับกาลสถานที่หรือบุคคลใด ๆ เรื่องใด ๆ อันไม่ใช่เป็นเรื่องแก้กิเลสต้นหาอาสวะ แต่ให้คิดให้อ่านไตร่ตรองหรือมีสติตั้งตลอดความเพียรหมั่นตัวเข้าในจุดที่จะแก้กิเลสอาสวะ จุดที่จะทำให้จิตใจมีความสงบร่มเย็น จุดที่จะแก้หรือถอดถอนกิเลสออกได้โดยลำดับ ๆ ด้วยความเพียร นี่เป็นความถูกต้องของการประกอบความเพียร

นี่ไม่สงสัยเรื่องมรรคผลนิพพาน ไม่มีอะไรจะสงสัย แน่ใจอยู่กับสวากขาตธรรมนี้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่นอกเหนือไปจากนี้เลยว่่างั้น ไม่มีกาลสถานที่ใดหรือบุคคลใดจะมีอำนาจวิเศษมากดั่งบังคับกีดกันไม่ให้ผู้บำเพ็ญโดยชอบธรรมได้บรรลุมรรคผลนิพพานไม่มี นอกจากทุกข์กับสมุทัยที่เป็นเครื่องปิดบังหรือกั้นกวางทางเดินของผู้นั้น ๆ เท่านั้นเมื่อมรรคยังมีกำลัง

คำว่ามรรคเราก็ดรหแล้วดั่งที่กล่าวมานี้ นี้แลเป็นเครื่องบุกเบิก ถอดถอนสิ่งที่รกรุงรังภายในจิตใจนี้ออกให้เตียนโล่ง ด้วยอำนาจของสมาธิ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร อันนี้เป็นผู้บุกเบิก ทุกข์ สมุทัยเป็นเครื่องปิดบังมรรคผลนิพพาน สติปัญญาเป็นเครื่องส่องทางเป็นเครื่องบุกเบิก นิโรธคือผลแห่งความดับทุกข์ไปโดยลำดับ เพราะอำนาจของมรรคที่ทำงานได้ผลไปเป็นลำดับ แสดงเป็นความดับทุกข์ขึ้นมาเป็นขั้น ๆ ไม่ใช่ นิโรธจะตั้งหน้าทำงาน เช่นอย่างทุกข์จะตั้งหน้าทำงานก็ไม่ใช่ เรื่องของสมุทัยเป็นผู้ผลิตให้ทุกข์ต้องแสดงตัวออกมา เรื่องทางฝ่ายมรรคก็มรรคเป็นผู้ผลิตให้ นิโรธแสดงตัวออกมาในทางดับทุกข์มีเท่านี้ ให้ถือหลักนี้เป็นสำคัญ

เชื่อพระพุทธเจ้าจงเชื่อที่ตรงนี้ อย่าไปเชื่อกาลโน้นสถานที่โน่นที่นั่นจะเป็นเครื่องหลอกลวงจิตใจเรา และทำใจให้อ่อนแอต่อถอยหมดความเพียร เมื่อหมดความเพียรแล้วก็ไปเป็นโมฆบุรุษหรือโมฆิกษุหาประโยชน์อะไรไม่ได้ เราไม่ใช่บวชมาเพื่อความสิ้นทำความหมดราคา เราบวชมาเพื่อเพิ่มพูนคุณค่าราคาภายในตัวภายในใจของเรา มีธรรมเป็นเครื่องประดับให้สดสวยงดงามสง่าผ่าเผยสงบร่มเย็น สว่างกระจ่างแจ้งภายในจิตใจต่างหาก เราไม่ใช่มาเพื่อความสิ้นทำ ฉะนั้นจงพากันตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

ชีวิตจิตใจของเราทุ่มลงไปเพื่องานอันนี้ อย่าไปคิดถึงงานอื่นอารมณ์อื่นใดที่จะเป็นเครื่องตัดทอนความเพียรของเราให้ลดน้อยถอยลงไป และจะเป็นการชำต่อมรรคผลนิพพานที่เราจะพึงได้ฟังถึงตามเจตนาของตน เชื่อพระพุทธเจ้าให้เชื่อตรงนี้ สวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว นั่นละตรงนั้นสำคัญ นิชยานิกธรรมเมื่อดำเนินตามหลักธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้วด้วยความชอบธรรมของเรา ธรรมก็เป็นเครื่องนำออก นิชยานิก นำสิ่งสกปรกโสภณสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจออกไปได้โดยลำดับ จนกระทั่งถึงที่สุตวิมุตติ

พระนิพพาน ไม่นอกเหนือไปจากใจดวงนี้กับความเพียรกลมกลืนกันเลย มีเท่านี้ อย่าคิดอย่างอื่นอย่างใดให้เสียเวล่ำเวลา

เรื่องโลกเรื่องสงสารมีแต่คนหูหนวกตาบอด เขาจะเอาความจริงมาพูดได้อย่างไร ไม่เหมือนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่ใช่คนหูหนวกตาบอด จักขุญาณในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร อัย โข สา ภิกขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมุพฺพธา นี้แลภิกษุทั้งหลายคือทางอันเอก มชฺฌิมาเป็นทางสายกลางอย่างยิ่งต่อการตรัสรู้ จกฺขุกรณี เป็นไปเพื่อจักขุญาณ ญาณกรณี เป็นไปเพื่อความเห็นแจ้ง จักขุภายใน ญาณกรณี เป็นไปเพื่อความรู้อย่างลึกซึ้งที่เรียกว่าญาณ อุปสมาย อภิญญา สมุโพธาย นิพพานาย ส่วตตติ เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ เป็นไปเพื่อพระนิพพาน นี้ละ อัย โข สา ท่านไม่ได้บอกว่า อัย คนนี้นะ อัย คนนี้นะ จะพาให้เป็นมรรคผลนิพพาน อัย กาลนั้น อัย สถานที่นี้ ไม่มีนะ อัย โข สา ภิกขเว มชฺฌิมา นั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มชฺฌิมาปฏิปทาคือทางที่ประกอบด้วยองค์แปดนี้แล ที่จะเป็นไปเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมทั้งหลาย ท่านสอนให้ดำเนินที่นี้

ให้เราหนักแน่นในความเพียรลงที่กาย ความเห็นกายให้เห็นประจักษ์ด้วยความรู้ภายในจิต ที่แรกก็อาศัยการคาดการณ์ด้วยสัญญาก่อนเพื่อเป็นทางเดินของปัญญา เพราะขณะนี้ปัญญายังไม่ชำนาญ ต้องอาศัยสัญญาเป็นเครื่องวาดภาพขึ้นมา ก่อนแล้วปัญญาค่อยไตร่ตรองไปตามนั้น ต่อไปเมื่อปัญญามีกำลังพอทรงตัวได้ หรือมีกำลังแก่กล้าสามารถแล้ว เรื่องสัญญาจะไม่เข้ามาแทรกเลย กำหนดตรงไหนเป็นเรื่องปัญญาฟุ้ง ๆ ทะลุ ๆ ไปเลย ไม่ต้องไปคาดไปหมายโน้นหมายนี้ ผิดกันกับขั้นเริ่มแรก ซึ่งเป็นขั้นลุ่มลูกคลุกคลาน

ไม่ว่าสมาธิไม่ว่าปัญญามันมีการลุ่มลูกคลุกคลานเพราะความไม่ชำนาญ ความไม่เคยรู้เคยเห็น ความไม่เคยทำ แต่เมื่อมีความชำนาญทั้งด้านสมาธิและด้านปัญญาแล้ว ปัญญาจะเป็นไปโดยลำดับโดยลำพังตัวเอง ที่นี้ถ้าเห็นอันใดเห็นด้วยปัญญาแล้วสิ่งนั้นจะชัดเจนประทับใจ แน่ เชื่อตัวเองได้ สนฺทิฏฺฐิโก เราเป็นผู้เห็นเองทำไมเราจะไม่เชื่อในสิ่งที่เรารู้เราเห็นนั้นว่าเป็นความจริงตามประเภทแห่งธรรมนั้น ๆ อกาลิโก มีกาลสถานที่ที่ไหนมาบังคับบัญชาไม่ให้ได้ผล ไม่มีกาลไม่มีสถานที่เวล่ำเวลาอะไรทั้งหมด มีอยู่เพียงกิลสกับธรรมที่จะแก้กันได้หรือไม่ด้วยกำลังแห่งความเพียรของเรา ปัญหามีเท่านั้น พวกกันแน่นหนักจิตใจให้เป็นที่แน่ใจลงในจุดนี้ อย่าไปคิดเรื่องอื่นให้เสียเวล่ำเวลา

อย่างคนที่มิเกลือบคล้ำไปโน้นไปนี้ สมัยโน้นหมดมรรคหมดผลหมดนิพพานอะไร ๆ ว่าไปตามความมืดบอด เราไม่ได้เอาพวกมืดบอดมา สรรณ คัจฉามิ เราจะไป

หลงตามลมปากของพวกบ้าหูหนวกตาบอด แต่เรายึด พุทธ ธรรม สงฆ์ สรรณ คัจฉามี เป็นชีวิตจิตใจทั้งการดำเนินของเราต่างหาก เราอย่าไปเชื่อใครให้ยิ่งกว่าพุทธ ธรรม สงฆ์ นี่เป็นธรรมชาติที่เลิศ เป็นธรรมชาติที่ถูกต้องแน่นอนแล้ว สำหรับผู้ปฏิบัติตามจะ ไม่มีผิดพลาด ให้พากันดำเนินตน นั้นละตลาดแห่งมรรคผลนิพพานอยู่ตรงนี้นะ สถานที่ พิจารณานี้เหมือนตลาด เมื่อปรากฏผลขึ้นมาเป็นมรรคเป็นผลก็นั้นละ สินค้าอันล้ำค่า ปรากฏขึ้นมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงอรรถผล คือสินค้าชั้นเอก ไม่นอกเหนือไปจากจิตนี้ เลย มีอยู่ตรงนี้

ตลาดของพระพุทธศาสนาก็มีเครื่องยืนยันทำขายได้เช่นเดียวกับตลาดของโลก ทั่ว ๆ ไป ซึ่งเขามีวัตถุต่าง ๆ สินค้านานาชนิดเอามาโชว์กันเต็มตลาด เห็นได้อย่าง ประจักษ์ตา ต้องการอะไรหาซื้อได้ถ้ามีเงิน จะซื้อจนกระทั่งไม่มีเงินเหลือสักสตางค์ก็ได้ เพราะสินค้ามาก ธรรมชาติของพระพุทธเจ้าหรือพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน เอ้า พาดลงไปความเพียรมี เราเคยเพียรสิ่งอื่นมานานแล้วซึ่งไม่เกิดผลประโยชน์อะไรก็ เคยเพียรมาแล้ว พยายามเราต้องพยายาม

สติปัญญาเคยตั้งกับอะไรมาเคยใช้มานานก็เคยใช้มามากแล้ว ที่นี้จะนำมาใช้ เพื่อถอดถอนกิเลสอันเป็นข้าศึกสำคัญอยู่ในจิตใจ เอามาเพียรที่ตรงนี้ ทุ่มเทกำลัง ลง ทั้งกำลังความคิดทั้งสติปัญญา กำลังกายทุกด้านทุกทางรวมตัวลงไปทีจุดนี้ให้เป็นการเป็นงาน คือเป็นผลเป็นงาน เมื่อเป็นการเป็นงานแล้วก็ เป็นผลของการของงาน ขึ้นมาให้เราได้ชมภายในตัว จะได้ชมตลาดแห่งมรรคผลนิพพานอยู่ที่จิตของแต่ละราย ที่ปฏิบัติได้ ตลาดอันนี้เป็นตลาดที่เรียกว่าโลกุตระ ตลาดไม่ใช่เหมือนตลาดโลก ตลาดนี้ตลาดพันโลกเหนือโลก ให้ได้ชมด้วยการประพฤติปฏิบัติของเรา

อย่าละความพากความเพียร ให้มีความเข้มแข็ง ให้ใช้ความคิดสติปัญญา ไม่ว่าจะ กิจนอกการใน ผมเตือนผมดูอยู่เสมอก็เพราะมันขวางตาอยู่จะว่ายังไง สิ่งที่มีมันขวางนั้น แลคือมันผิด ในฐานะที่เป็นครูเป็นอาจารย์เป็นหัวหน้าหมู่เพื่อนทำไมจะไม่บอกไม่สอน มันขวางให้เห็นอยู่นั้น ถ้าไม่ขวางจะว่ากันทำไม มันถูกต้องแล้วมันไม่ขวาง ถ้าไม่ถูกต้องแล้ว ก็ขวาง ความที่ขวางก็เพราะความโง่ของผู้นั่นเองส่องให้เห็นอยู่อย่างชัด ๆ

ให้พากันเร่งลงไป ทำงานอันใดให้แน่นอนจริงจัง อย่าหัดนิสัยเหลวไหล เคย ตัวไปจนกระทั่งวันตาย เป็นลักษณะจับจดไปเสียหมด ทำอะไรไม่เป็นขึ้นเป็นอันหา ผลประโยชน์ไม่ได้ คนหาหลักเกณฑ์ไม่ได้ คนเลื่อนลอย ใจเลื่อนลอย หาที่พึ่งตัวเองก็ ไม่ได้ คิดอะไรที่เป็นสารคุณบ้างพอเป็นที่เย็นใจไม่มี มีแต่ความเหลวไหลไม่จริงจัง ทำลงไปให้เห็นซิ

ท่านให้ชื่อให้นามว่ามรรคผลนิพพาน โสตาปัตติมรรค สกิทาคามีมรรค
อนาคามีมรรค อรหัตมรรค โสตาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตผล นี่คือชื่อ
ของธรรม ชื่อของสินค้าอันล้ำเลิศ ซึ่งจะผลิตขึ้นได้จากใจของเราเองโดยทางศีล สมาธิ
ปัญญา ขอให้พากันผลิต เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ถวายบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ เป็นชีวิตจิตใจที่มีคุณค่ามาก เป็นความเพียรที่มีคุณค่ามาก ไม่มีอะไรเสียหาย
การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร